135209

НЕ ВЫДАЕТСЯ
НА ДОМ

М. СУЛИМА

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА

ХАРКІВ
ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
1922

А. Страхов

М. СУЛИМА

НЕ ВЫДАЕТСЯ
НА ДОМЪ.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА

КОНСПЕКТ

ХАРЬКОВСКАЯ
ОБЩЕСТВЕННАЯ БИБЛІОТЕКА
ВНЕСЕНО
№ 135209
8.01.98

ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ
ХАРКІВ—1923

25997

Заказ № 1558—5000. Р. У. П. № 75.

Типо-литография В.Р. С. Укркрыма.

І. Стародавнє письменство

Перші часи українського письменства. (XI—XIII ст. ст.)

Початок письменства в звязку з християнством, під впливом і для послуг його.—Літературна продукція—агітаційний засіб релігії, буржуазної моралі й лютої боротьби з народньою творчістю—поезією, «бісовськими піснями», «козлогласованієм».—Літературна монополія попівсько—панських верств: «нарочитої чади, старост і попових дітей». Довготривалість церковно-релігійного напрямку й мертвотна одноманітність старого письменства.—Чужинність старої книжної мови (старо-болгарської); причини й значіння цього факту дня узагальнення старого письменства всім східнім слов'янам (мала диференціяція слов'янських мов XI—XIII ст. ст.).—Ненародність давнього письменства.—Повільна «пасивна боротьба» плебейської мови—творчости з церковно-болгарщиною: несвідоме підпадання «книжників» під вплив народнього світогляду; зберігання мотивів, духу, уривків з пісень, навіть ритму; вживання й примішування елементів живої народньої мови.—Стародавнє письменство—єдине «культуртрегерське» джерело задоволення не тільки релігійних нахилів, але й хатніх, життьових, художніх, наукових та инших потреб колишнього громадянства.

Перекладне письменство.

Переписування й переклади книжок; перша книгозбірня.

«Святе» Письмо: церковно-богослужебні книжки, євангеліє.—«Остромирове Євангеліє» 1056—1057 р. р.—найдавніша пам'ятка.—Псалтир; значіння його в старовину, як церковної книжки, шкільного підручника, збірника поезій і настільної книги «на всякий випадок життя». Вплив Псалтиря на народню творчість і відгуки його мотивів у новій літературі: переспіви Шевченка, Куліша, Щоголева...

Моралістична література (твори отців церкви): Казання Івана Златоустого; любов до бідних и пригнічених; філантропична благодійність; натяки на ідеї соціяльної рівности й думки про моральне значіння бідноти.

Песимістична лірика Єфрема Сирина; поезії зневір'я й журби; внутрішнє самопізнання; забуття моральних законів; рівність перед смертю бідних і багатих.

Іван Дамаскин—співець природи й бадьорости; радість життя; протест проти смерти... Переклад Хр. Алчевської тропаря «Яка є радість на землі»...

Мінеї—четті, патерики, прологи...

Природознавство: «Шестоднев», «Фізіолог»; химерні оповідання про землю, тварин, комах то-що; символізм і моралістична тенденція...

Космографія: «Християнська топографія» Кузьми Индикоплова; неймовірно безглузді вигадки про форму землі, рух сонця, місяця й зірок...

Історія: «Сказаніє о письменах слов'янських» ченця Храбра... «Історична Палея» — додатки та коментарії до біблії... «Хроніки» Івана Малали та Георгія Амартола — легендарна історія світова; фантастика й забобони; оповідання про безгубих, волохатих людей, про довговухих, песиголовців, безголових...

Апокрифічна література: апокрифи старозавітні й новозавітні, апокрифічні оповідання про святих; вигадки й забобони; живучість і популярність апокрифів; відповідь на естетичні вимоги й потребу поезії; вплив на старе й пізніше письменство та народню творчість; заборони й репресії на апокрифи—«індекси отречених книг».—Ворожбитські книжки: «Громник», «Колядник», усякі «астрології» то-що...

Белетристика: повісти про чудовні пригоди, незнані краї й народи.... «Александрія»—найпопулярніша повість про Олександра Македонського; «О Соломоні царі і о Китоврасі»— єврейська повість; «О Синагрипі царі»—арабська повість; «О Йосафі й Варлаамі»—переробка життєписа Буди... й т. инш. «Притча про життя»—переспів з повісти «про Варлаама та Йосафа» Івана Франка.

Збірники ріжноманітного змісту на зразок сучасних альманахів і значіння їх для задоволення інтелектуальних та естетичних потреб старого громадянства. «Ізборники Святослава» 1073 й 1076 р. р. —найстаріша пам'ятка. «Златоуст», «Златоструй» то-що... «Ізмарагд»... Поновлення форми й настрою цих старих збірників у збірнику поезій Ів. Франка під назвою «Мій Ізмарагд»...

Самостійне письменство.

Дві групі письменників: а) письменники—«філософи», освічені оратори з високим стилем, виробленою формою й символістичною манерою (Іларіон, Клим Смолятич, Кирило Турівський та інші), б) письменники—«простці» (Теодосій, Яків-чернець, Нестір й інші).

Іларіон-митрополіт (1054 р.); його «Слово»—церковно-ораторська промова; показчик стародавнього націоналізму... «Слово Іларіона» в переспіві В. Щурата...

Клим Смолятич (1154 р.); його «Посланіє» з вказівками на науковий гурток київських «мужей»...

Кирило Турівський (1182 р.)—найвидатніший вітія—віртуоз штучної реторики; його казання, молитви, оповідання й притчі...

Теодосій Печерський (ум. 1074 р.)—«простець»; його посланія, молитви й казання...

Яків-чернець (1074 р.); його посланіє й оповідання про Володимира, Бориса й Гліба...

Нестір—літописець (1116 р.); життєписи Бориса та Гліба й Теодосія Печерського; побутові подробиці в цих творах...

Симон та Полікарп (1226 р.)—автори посланій; фундатори житійної збірки, що потім стала відомою під назвою «Печерський Патерик» і вмістила в собі чимало народніх переказів та легенд...

Серапіон (ум. 1275 р.); в казаннях своїх картає «суди» й инші громадськи хиби... Початки публіцістики...

Данило-ігумен (початок XII ст.) і його «Житіє і хожденіє»; докладне оповідання про мандрівку в Єрусалим.

Володимир Мономах (1053—1125) і його «Грамотиця» або «Поученіє дітям»; відгук реального життя; народні вирази, слова й форми; перший майже цілком світський твір...

Данило Заточник (перша пол. XIII ст.); та його «Моленіє»—зразок великопанської літератури й класової психології тогочасної буржуазії..

Літопис—наслідок колективної праці багатьох авторів ріжних поколінь; феноменальна пам'ятка старого письменства.—Народній елемент в літопису: народні оповідання, перекази, легенди, уривки з пісень, прислів'я...—Уламки старої індивідуальної поезії й цілі вставні твори («Грамотиця» Мономахова). Виникнення літописів з манастирських великодних таблиць.—Списки літописів: найдавніший—Лаврентівський, р. 1377; важніший—Іпатський, р. 1425.

Росподіл і характеристика літопису, що до змісту й форми:

а) Початковий літопис—події, кінчаючи роком 1111-им; простота, безпосередність, щирість і наївність... Ілюстрації до початкового літопису з нової літератури: «Св. Андрій на Київських горах»—В. Щурата; «Віщий Олег»—Ст. Руданського... Народнє оповідання про Кирила Кожум'яку, запис. Кулішем...

б) Київський літопис—до 1201 р.; докладність і живість оповідання...

в) Галицько-Волинський літопис—до 1292 р.; поетичний, степовий кольорит його, пластичність малюнка, виробленість стилю... Літописне оповідання про євшан-зілля й поезія М. Вороного «Євшан-зілля»...

Стародавня поезія.

Літературна школа.—Літописна звістка про славутного співця Митусу (порівн. Костомарівську поезію «Співець Митуса»).—Спогади про «віщого» Бояна та його поетичну манеру.

«Слово про похід Ігорів» (кінець XII ст.)—невідомого автора; сюжет «Слова»—зафіксована в літописах (напр. Іпатському) під р. 1185 подія.—Народній елемент у «Слові».—«Слово» в найкращих переспівах українських поетів: Щурата В., Мирного П., Руданського Ст., Максимовича М., Шевченка Т...

Анексія старого українського письменства.

Наслідки анексії:—безоглядне приточення старого українського письменства до пізнішого письменства московсько-російського в ріжних «историях русской литературы» й детальне вивчення його; нехтування й запокинутість скарбів середнього періоду вкраїнського письменства; позірна безпідставність і безбатьківство нового українського письменства.

Причини анексії:—млявість національної диференціяції серед давніх східніх слов'ян; спільність їхньої книжної мови; занепад політично-культурної ваги Київських земель і переміщення політичного осередку на північ; ненажерливий і самооманний централізм «третього Риму»—московського царату (пор., напр., «Степенную книгу» й «Историю Руссов или Малой России». Москва, 1846, стор. 204) й російського імперіялізму та його вчених прихвоснів.

Об'єктивний погляд:—стародавнє письменство Київської доби, безпосередньо й органично зв'язане з українською народньою стихією,—тло й початковий період трьох літератур: української, білоруської й московсько-російської.

Доба занепаду письменства XIV—XVI ст. ст.

Наслідки політичної катастрофи й неволі—татарщини:—цілковите зникнення муз серед брязкоту зброї; загин безлічі пам'яток старого письменства й майже цілої „дружинної" поезії; байдужість заляканого суспільства до творчости й письменства.—Літературне скніння на старих церковно-релігійних зразках; беззмістовність одірваних од життя й зовсім здрібнілих виявлень ніби сонного творчого напруження; мляві переливки старої літературної спадщини майже до кінця XVI століття (до появи полемичного письменства).

Розвиток української мови, як офіційної, у проявах культурного життя Литовсько-руської й Молдавської держав: офіційні акти; канцелярські папери; грамоти; дипломатичні міжнародні зносини; «Судебник» Казимирів 1469 р.; «Статут Литовський» 1522—1529 р.р.—Обов'язковість для «писаря земського» писати «літерами і слови руськими всі листи й позви»...

Перекладне західнє письменство: лицарські повісти; французські fableaux—байки всякі; навіть де-що з «Декамерона» Бокачіо;... наукові книжки, переважно богословські; «Люцідарій»—енціклопедія середніх віків.

Друкарство, братства, школи, церковні переклади й видання.

Найвидатніші літературні центри: Острог, Львів, Київ (академія).

II. Середній період українського письменства

(кінець XVI—XVIII ст. ст.).

Літературний рух на прикінці XVI ст.; наближення церковного письменства до народніх мас, до «простої мови»; поява національно-соціяльних і навіть революційних мотивів; нахил до публіцистики, науки й художньо-народньої творчости.

Найголовніші моменти в середньому періоді письменства: а) полемична література, б) схоластика в ріжних проявах, в) наука філологична й історична, г) філософія Сковороди, д) художнє письменство драматичне й віршове.

Полемичне письменство.

Унія й полеміка проти неї.—Приводи появи полемичного письменства: зачіпки католиків (П. Скарга, 1577), реформа календаря (1581), офіційне оповіщення унії на соборі Берестейському (1596).

Найхарактерніші риси полемичного письменства: богословський грунт, публіцистична оборона інтересів «подлого народу» проти католицтва й полонізації (засоби буржуазії).

Найвидатніші полемісти:

Смотрицький Герасим; його «Ключ царства небесного» (1587); невигоди нового календаря для селянського пролетаря («чоловіка бідного»), для маси кріпацького люду; іроничне відношення до панських реформ.

Бронський Криштоф; його «Апокризіс» (1598): оборона ідеї демократичної церкви проти монархичних тенденцій; розгляд безправного становища простого люду; пересторога польській буржуазії.

Рогатинець Юрко; його «Перестрога» (1609): з'ясування причин занепаду вкраїнського народу: брак шкіл і освіти для народу через перевагу над ними манастирів та церков.

Смотрицький Мелетій; «Плач» (1610) його, написаний проти ренегатів-перевертнів, що зрадили простий нарід.

Вишенський Іван—блискучий публіцист, фанатик правди, «голяк-странник». Посланія Вишенського (біля 20-ти): полеміка про справи релігії; гостра постановка питання про тяжкі злидні простого народу; обурення проти вищих верств (панів і попів) і зрадників; картання їх; напади на короля.

«Іван Вишенський» в поемі Ів. Франка.

Схоластичне письменство.

Осередок схоластики—Київська академія. Представники академичної схоластики: Борецький, Плетенецький, Копистенський, Памва Беринда, Сакович, П. Могила, С. Косів, Ін. Гизель, Л. Баранович, Галятовський, Радивилівський, Шумлянський й инші...

Яскраві риси схоластичного письменства: цілковита відсутність соціяльно-політичних мотивів, скніння на теологичному бузувірстві, одірваність од життя й народньої мови, штучність, патологична віршоманія...

Київська схоластика на службі у Московського царя: Славинецький, Полоцький, Яворський, Туптало (Дм. Ростовський), Лопатинський, Бужинський, Копіївський, Кохановський, Ф. Прокопович... Неприхильність Москви до «черкасишек» і їхніх «новотворних» книг; знищення «на пожарѣх» творів Транквиліона-Ставровецького, Дм. Ростовського й инших; підроблювання «службовців» під мертвотний дух «сугубої алілуї» й инших нахилів архієрейсько-царського «третього Риму» (Москви)...

Наукове письменство.

Філологична галузь; граматики, словарі:

„Лексисъ съ толкованіемъ словенскихъ мовъ просто"—додаток до Острожської Біблії 1581 р.

«Кграматыка словеньска языка»... перша граматика, вид. р. 1586 у Вильні.

«Аделфотес. Грамматїка доброглаголиваго Еллинословенскаго языка»,... спільна праця «спудеїв» львівської братської школи, вид. у Львові р. 1591.

Лаврентій Зизаній; його «Грамматїка словенска»... та «Лексис»,... у якому «реченія... на простий рускій діялект истолкованы», вид. у Вильні, р. 1596.; шкільний підручник «Наука ку читаню и розумѣню письма словенского», Вильна, 1596.

Смотрицький М. та його «Грамматїки славенския правилное синтагма», вид. в Євю, р. 1619; передрук. у Москві р.р. 1648, 1721, 1723, 1731... Ця граматика мала велике значіння не тільки для Вкраїни, а й для Росії; граматичний уклад і термінологію Смотрицького взяв Ломоносов для російської мови, де вони й досі держаться майже невідмінно.

Памва Беринда; його «Лексиконъ славеноросскїй и именъ тлъкованїе», вид. у Києві р. 1627; 2-е вид. р. 1653; перша велика спроба словаря української мови.

«Грамматїка или письменница»,... вид. в Крем'янці р. 1638.

Ужевич Ів. «Грамматика словенская»,... вид. р. 1645.

Приміткa: Починаючи з «Науки» Лаврентія Зизанія, вид. в Вильні р. 1596, виходять українські шкільні підручники: граматка р. 1621, букварі р.р. 1631, 1636.

Історична галузь.

Литовсько-руський літопис, короткий Київський, Львівський.

Мемуарна література: записки Київського міщанина Балики, діяріуш шляхтича Євлашівського...„Кроники“ й „реєстрики“ козацькі, чернигівський літопис Боболинського, діяріуш Самійла Зорьки, секретаря Б. Хмельницького...

Спроби прагматичних оглядів української історії:

Гизель Ін.—«Синопсіс» (1674), що видавався часто й потім і був майже до XIX ст. єдиним шкільним підручником для історії... Росії.

Літопис Самовидця (автор невідомий); обсяг літопису 1670—1702; об'єктивний епичний тон, відсутність подробиць особистого характеру, простий стиль і склад, майже народня мова, цінність відомостів; шляхетська специфично-класова тенденція, роялізм польсько-московський, неприхильність до демократичного Запоріжжя й народнього руху в подіях Хмельниччини.

Грабянка Гр. (ум. 1737)--полковий суддя Гадяцький (сидів з Полуботком у тюрмі); його «Действія... брани Б. Хмельницкого»... (1710); цінність літопису, як історичного джерела; мала літературна вартість через високий стиль і відірваність од народньої мови.

Величко Самійло (1690--1728)--найцікавіший з козацьких літописців; його «Сказаніє о войнѣ козацкой зъ поляками», доведене до 1700 р., а написане р. 1720. Мета «Сказанія»—дати фактичні відомості, зібрати документальний матеріял, виявити ідеологію козацьких верств XVII—XVIII ст. Простий стиль і «нарѣчіе» козацьке.

«Исторія Руссов или Малой Россіи» невідомого автора;--програмовий і популярний вираз українських традицій свого часу; сотні рукописів «Історіи»; за нею йдуть перші історики України: Бантиш-Каменський, Маркевич; значіння її, як політичного памфлету; вплив на світогляд Шевченка Т. Гр.

Історичні праці меншої вартости: Лукомського, Ханенка, Марковича, Симоновського, Рубана, Винського, Ригельмана й инших.

Сковорода Гр. С. (1722—1794).

Український філософ; його етична наука й життя.

Оригінальна особа Сковороди й величезний вплив її на громадянство. Учитель поезії й морали Харківського Колегіума, вартий цілого університету; «мандрована академія» з серцем «гражданина всемірнаго» й убогий «старчик». Вагетаріянство. Безсрібництво, ігнорування власности й вигод дрібної буденщини; пролетаризм життя: проста свита, торба з книжками, сопілка й палиця. Безпосередня наука в живому звязку з широкими масами: в авдиторіях, панських будинках, селянських хатах, по ярмарках, під церквами; «жребій з голяками»—старці, сліпці й лірники. Ігнорування «їх превосходітєльств» і «господ губернаторов»; негативне відношення до «стовпів неотесаних» (ченців і попів) і церковного ритуалу.

Творчість Сковороди. Етична філософія; трактати—нариси про самопізнання, щастя, внутрішнє задоволення, правду й добро; лекції; байки; притчі; пісні... Цензурні заборони на твори Сковороди (до 1894 й 1914 р.р.)

за «мысли противныя св. писанію и оскорбительныя для монашества». Популярність писаних творів Сковороди; сковородинські гуртки й студіювання його творів; прихильники й пропагатори науки Сковороди.—Вплив Сковороди на Котляревського, Квітку, Шевченка; «народні» псальми й канти Сковороди.—Вихідний пункт і підвалина філософії Сковороди—самопізнання (сократівський принціп); етична наука Сковороди; гармонія між особистим та громадським життям—мораллю; популяризація науки; право й звання «людини»; значіння волі; негативний погляд на власність; «чорний» народ і «білі» пани; практична вартість філософії Сковороди—її безпосередній звязок з життям.

Церковно-слов'янська мова й коструватий стиль Сковороди.

Початки художньо-народнього письменства.

Драматичні й віршові твори; повільне здобування в них «подлою мовою» почесного місця; жвава боротьба народньої стихії й нормальної, життьової думки з виключністю—штучністю мертвотної схоластики та церковщини.—Переддень перемоги; вирівнювання шляхів для нового письменства.

Драматичне письменство.

Західні впливи через Польщу; готові форми європейського театру: пантоміми, діялоги, містерії, мираклі, моралі, шкільні—релігійні драми, інтермедії та інтерлюдії.

Початки драми на Вкраїні; шкільні вистави на прикінці XVI ст. (звістка Ів. Вишенського).—Розвиток шкільної драми; зосередження драматичної продукції в Київській академії; професорські драми; схоластичність цих драм; одірваність од життя змісту (абстрактність) й важка форма; панегірична драма; непопулярність академичної драми серед широких мас; значіння їх позитивне: популяризація самої ідеї драматичних вистав; популяризаторська роля «спудеїв» (вистави, декламації, діялоги або «розмови» на всякі теми)...

Трагедокомедія—дальший ступінь у розвитку шкільної драми. Теорія трагедокомедії—в піїтиці Ф. Прокоповича, а зразок її—в його ж п'єсі «Володимир». Чергування «високих» подій з «низькими» й комичними; наближення до реального життя; побутові події й постаті; яскравість інтермедій в трагедокомедіях; набування інтермедією самостійного значіння; *зародок побутової комедії.*

Інтермедії та інтерлюдії; кроки й умови їхнього життя: службова роля при нудних драмах і трагедокомедіях; байдужість до них вчених драматургів; незалежність од правил схоластичної піїтики; життьовий зміст; «мужицький» стиль і мова; зріст популярности й інтересу до інтермедій; необхідність пояснення кожного акту драми; паралелізм інтермедій з актами головної драми—явище надзвичайної ваги в розвитку трагедокомедії, бо відціля—крок до комедії.

Найцікавіші з старих драматургів і творів їхніх:

Гаватович Яків (1598—1679)—автор перших інтермедій, доданих до релігійної драми про Йвана Христителя й виставлених р. 1619 на ярмарку

в Камінці Струмиловій (в Галичині); перша інтермедія—про купівлю кота в мішку, друга—про трьох голодних претендентів на один пиріг.—Західньо-українська мова в цих інтермедіях.

«Слово про збурення пекла»—пасійна драма; віршований склад драми; помітний вплив і кольорит козацьких дум; драматизм ситуацій; побутовість малюнка; комичні епізоди; вільне відношення до побожних речей (стосунки між Христом і Люципером, Соломоном і чортами).

Трохимович Ф.; його драма «Милость Божія»... про повстання Б. Хмельницького; виставлена в Києві р. 1728.—Глибокий сучасний інтерес драми; розробка теми чисто реальним способом; широко-демократичний напрямок; спорідненість з козацькими думами й сучасними віршами; становище України і панський гніт; пересторога козацькій старшині за буржуазно-панські претензії, що до голоти.

Лащевський В. (ум. р. 1774); його «Трагедокомедія о тщетѣ міра сего»; моралізування; картання особистих хиб (напр., кокетування жіноцького); побутові риси й натяки на сучасну «блудну» поезію (народньо-світського напрямку).

Конисъкий Георгій (1718—1795); його моралістична трагедокомедія «Воскресеніе мертвих»; картання хиб громадського життя з його кривдами на малих людей та безсудністю на багатирів (пролетаріят і буржуазія);—публіцістичний елемент в трагедокомедії Конисъкого.

Довгалевський М.—найвидатніший драматург—інтермедист; його побутові сцени при різдвяній та великодній драмах: «Комическое действіе» (1736) і «Власнотворній образ» (1737); центр ваги в творчості Довгалевського—на інтермедіях; драма—лише обов'язкова форма; художні побутові малюнки (торг, штукарство пиворізів, типові риси дієвих осіб); свідома симпатія до простого покривдженого люду й козаків; соціяльно-національні утиски панські; народня мова...

Значіння інтермедій Довгалевського: вплив на слухачів, джерело для позичання дальшими драматургами манери й навіть змісту; відгуки мотивів Довгалевського в пізнішій комедії й «Енеїді» Котляревського; безпосередній вплив на народні вистави й вертеп.

Український вертеп.

Вертеп—а) ятка на два поверхи; верхній—Вифлеєм, місце сцен про Христове народження; нижчий поверх—місце для побутових, комичних сцен з ляльками на дротах замість артистів; за яткого—вертепник; б) п'єса в двох частинах: перша—нарождення Христа й події, звязані з цим; друга—примітивна побутова комедія «мужицька».

Центр ваги—побутові сцени; дієві особи—дід, баба, солдат, циган, поляк, венгерець, запорожець, єврей;... комичність і примітивність вертепної п'єси; здоровий дух; прищеплення ідей рівности й демократизму; народня мова й гумор...

Поява вертепа в XVII ст.; широка росповсюдженість його; заборони на вертеп; остання звістка про вертеп з р. 1884, з Куп'янського повіту на Харківщині; існування вертепа зараз в Галичині.

Віршове письменство.

Шкільні вірші полемичні й панегіричні; академична віршоманія; професіонали „піїти“ і відсутність поезії в схоластичних віршах; силабична форма; ціничні вірші панських прихвоснів—віршоляпів...—Звязок вірша з драмою.

Джерело справжньої поезії в творах людей здебільшого не попсованих академичними мудрощами й схоластичними формами: козаків, міщан, невдах-спудеїв, дяків-пиворізів, канцеляристів, вчителів та инших... Вплив народьної творчости на цих поетів; натуральність їхньої поезії й ународовлення її; анонімна поезія; відсутність визначних поетів...

Духовні вірші—різдвяні й великодні; реалізм, світський погляд на речі; поширення в народі; вільний тон у розмовах про побожні речі; дотепи, гострі слова... „Богогласник“—уніятський збірник духовних віршів, вийшов у Почаєві р. 1790; перехід віршів з „Богогласника“ до народу, старців і лірників...

Сатиричні вірші—контр-парад проти схоластичного панегірика; покажчик роспаду громадянства й диференціяції класових інтересів. Сатирична промова—політичний памфлет Ів. Мелешка (sic!) на польські порядки панські. Побутова сатира: висміювання попів („Суплика або замысл на попа“); посполитих, що шукали панства-дворянства (порівн. „Мартин Боруля“. Тобілевича) з відповідним гербом; сатира на слобожан з приводу скасування на Слобожанщині козацького ладу...

Історичні вірші—про козацькі повстання, Хмельниччину, про Палія й Мазепу, про зруйнування Січи, про панщину й чорноморців... Орієнтація поетів у сучасних подіях, громадських з'явищах; виразне зазначення соціяльної нерівности; сатиричний відтінок де-яких історичних віршів... Головатий Антін і його „Пісня Чорноморського війська“—„Ей, годі нам журитися“...—перший чистою народньою мовою друкований твір, 1792 р.—„Разговор Великоссіи с Малоссіей“ (1762) С. Дівовича—виразний покажчик політично-національної свідомости й протесту проти московського централізму.—„Героїчні стихи“... про козацтво ченця Йвана—віршована історія козацтва; епітафія Запоріжжю (1784).

Побутові вірші ріжних відтінків: сатиричного, історичного, ліричного—про людей ріжного стану й буденні пригоди; пісні й „псальми свіцькі“ (канти), „компліменти блудні“. Побутові вірші Некрашевича.

Лірична поезія; розвиток її в XVIII ст. в звязку з натиском обставин на громадянську поезію; ународовлення багатьох індивідуальних ліричних творів; художність їх; популярні збірки „народніх“ пісень і романсів—перші друковані пісенники; побутово-політичний відтінок де-яких поезій; відомі представники (з безлічи невідомих) лірики XVII—XVIII ст. ст.:

Чураївна Маруся—поетеса, „піснетворка“, з ім'ям якої звязується „народня“ пісня „Ой не ходи, Грицю“...

Мазепа Ів. Ст.—гетьман—поет і бандурист; пісні, що приписуються Мазепі: „Бідна моя голівонько“,... пісня про чайку-небогу (символ України).—„Ой, біда, біда чайці небозі“... „Всі покою щире прагнуть“—Мазепин вірш, доданий Кочубеєм до свого доносу... Листи до Мотрі Кочубеївни.

Климовський Семен—козак, сучасник Мазепин, „ученик природи“; його пісня „Їхав козак за Дунай“...

Семержинський Яків—„Пісня світова“.

Дзюбаревич Захар—пісні з чужини...

Українське письменство XVII—XVIII ст. ст. і московський уряд.

Вороже недовір'я представників попівсько-боярської Москви до „єретичних“ книжок українських, до їхнього змісту, стилю й мови.—Цензурний критерій (раніш заведення „цензурного вѣдомства“) для українських книжок: „правовѣріе“ московське і погляд: „когда будетъ много языковъ, то пойдетъ смута на землѣ.“—Цензурування творів Лаврентія Зизанія (1626 р.).—Знищення „на пожарѣх“ р. 1627 книжок К. Ставровецького за „ереси и супротивства“ з наказу царя Михайла Федоровича й патріярха Филарета; заборона купувати книжки „литовския печати.“—Заборона 1672 р. мати книжки українського друку.—Наказ р. 1677 патріярха Іоакима видерти з українських книжок аркуші, „несходны с книгами московскими“; заборона Київській Лаврі друкувати „малыя и великия“ книжки без патріяршого дозволу (1689).—Собор 1690 р. і його „сугуба, трегуба й многогуба“ анафема на книжки: С. Полоцького, П. Могили, К. Ставровецького, І. Галятовського, Л. Барановича, А. Радивилівського й инших.—Дозвіл патріярха Адріана Київській Лаврі друкувати „малі“ книжки „аще и по тоя страны нарѣчію,“ але заборона привозити українську книжку до Москви (1693).—Обов'язковість цензурування до друку українських книжок у Москві і переклад „малороссийскихъ примрачныхъ реченій“ на російську мову (1709).—Наказ Петра І-го 1720 р.: „В Кіево-Печерской и Черниговской типографіях вновь книг никаких не печатать,... старыя книги... справливать прежде печати, дабы... особливаго нарѣчія во оных не было“. Наказ 1721 р. про цензурування українських книжок. Штраф Київської й Чернигівської друкарень на 1000 крб. за книжки „не во всемъ съ великоросійскимъ сходныя“. Знищення Чернигівської друкарні. Перші „реальні“ репресії.—Заборона Синодська 1769 р. друкувати українські букварі. Наказ Синоду про одібрання по церквах українських книжок і заміну їх московськими. Синодські „періодичні“ накази про заборону друкувати українські книжки.—Наказ 1784 р. про обов'язковість „чистаго россійскаго языка“ в Київській академії і „всѣхъ училищахъ Имперіи“; наказ правити службу по церквах „голосомъ свойственнымъ россійскому нарѣчію“.—Заборона дякам—учителям мандрувати, щоб запобігнути, „в книгахъ какого разврата“; занепад шкільної справи на Вкраїні.—„Единообразное основаніе“ науки й письменства на-штиб „столицы“.

III. Нове письменство

(XIX й початок XX століття).

Цілковита перемога над церковно-слов'янщиною.—Органичне сполучення письменства з народньою стихією, що до форми — мови й змісту. Відбивання колективної творчости—переживання в особистій; санкціоновані колективом „народні" пісні Сковороди, Котляревського, Забіли, Петренка, Чужбинського, Шевченка, Руданського, Глібова, Олександрова В., Щоголева, Білилівського й инш.—Соціяльно-політичний лейт-мотив. Постійний революційний протестантизм.

Котляревський Ів. П. (1769—1838) з Полтави—батько нового українського письменства. Творчість Котляревського, як наслідок попередньої пасивної й активної боротьби літературного „мужицтва" з „панством".—„Енеїда"—сатира на соціяльне зло; галерея типів і хиб буржуазно-кріпацького ладу; мужицька й панська правда; популярність „Енеїди".—Котляревський і вкраїнський народній театр. „Наталка Полтавка"—опера (комедія). „Москаль Чарівник"—жарт. Панські прихвосні та селянська голота. Драматична творчість Котляревського, як контр-парад проти „модного в то время осмеивания малороссов"—„мужиків".—Мова Котляревського—народня з де-яким набігом церковно-слов'янізмів і жаргонізмів.—„На вічну пам'ять Котляревському" Т. Шевченка.

Безпосередні наслідки творчости Котляревського:

а) відгук духа й думки Котляревського в численній анонімній літературі на „злоби дня" та біжучі справи: вірші, сатири, пасквілі. *„Вояж по Малой России"*... генерала Беклемишева (навіть!)—вірш, що об'єктивно й спочуйливо малював безпросвітнє становище покріпаченого селянства; „Ода —малороссийский крестьянин" Костя Пузини (1790—1850)—сміливе поєднання: ода і кріпак; загострення соціяльно-національної проблеми: стосунки між панами-москалями й мужиками-українцями.

б) негативна *„котляревщина"*: передражнювання вірша Котляревського; відсутність внутрішньої вартости; карикатурність і вульгарність; незграбні твори Ост. Рудиковського (1784—1851), П. Білецького-Носенка (ум. 1856), Ол. Корсуна (1818—1892), Ст. Олександрова, К. Думитрашка й безлічі инших, як випадкове непорозуміння в українському письменстві.

в) безпретензійні *драматичні спроби* в народньому дусі: *Гоголь Вас.* (ум. 1825)—побутові комедії „Простак" і „Собака—вівця"; *Тополя Кир.*—

„Чари", побутові сцени в суміш з народньою фантастикою; *Кухаренко Як.* (ум. 1862)—п'єса „Чорноморський побит", з життя кубанського козацтва кінця XVIII ст., відома зараз у переробці М. Старицького під назвою „Чорноморці" з муз. М. В. Лисенка.—Анонімні драматичні твори; віршована оперета „Любка" и инші.

Письменство 20—40 років.

Харківські журнали й альманахи з українськими назвами, змістом, а часто й творами: „Украинский Вестник" (1816—1819), „Украинский Журнал" (1824—1825), „Украинский Альманах" (1831), „Запорожская Старина" (1833—1838), „Сніп" (1841), „Молодик" (1833-1834) й инші.

Слобожансько-полтавські поети.

Гулак-Артемовський П. П. (1790—1865) з Київщини родом; працював у Харкові; професор і ректор Університету.—Мала поетична продукція Гулакова через творчість „між иншим".—Сатиричне малювання соціяльного зла; байки: „Пан", „Пан та Собака". Афоризм: „Той дурень, хто дурним іде панам служити, а більший дурень, хто їм дума угодити".—Переспіви з Горація, Гете, Міцкевича.

Боровиківський Л. Ів. (1811—1889) з Полтави; романтизм настрою—переспіви з Жуковського, Пушкина, Міцкевича.—Самостійні поезії: Чорноморець, Волох,... Байки (дотепні варіяції на відомі байкарські сюжети й чимало оригінальних).

Гребінка Євг. П. (1812—1848) з Полтавщини родом; служив у Петербурзі.—Приказки й байки Гребінчини; художня форма їх, побутовість малюнка, громадськість змісту: „Ведмежий Суд"—кривосуддя; „Вовк і Огонь"—гумористична знижка панам, reductio ad absurdum:—„З панами добре жить, водиться з ними хай тобі Господь поможе; із ними можна їсти й пить, а цілувать їх—крий нас Боже!" „Сонце та Хмари"—перемога правди... —Ліричні поезії; „Ні, мамо, не можна"—„народня" пісня... Переклад Пушкинової „Полтави".—Збірник „Ластівка" (1841); поезії й одні з найперших зразки української прози.

Метлинський Амвр. Л. (1814—1870) з Полтавщини родом; працював у Харкові; псевдонім його—Амвросій Могила. Романтизм; виспівування й туга за давнім минулим—зоологичний патріотизм; недоречний роялізм (навіть!).—Етнографичні праці.

Костромарів М. Ів. (1817—1885)—Ієремія Галка (псевдонім), професор-історик і поет, з Вороніжчини родом; працював до 1846 р. у Харкові, а потім у Києві й Петербурзі; з 1847 до 1856 р. був на засланні... Соціяльні мотиви його поезії; конкретне життя, філософсько-поетичні міркування на принціпіяльні теми... Картання панства та його прихвоснів, що „од простих світло заховали"... Соціяльно-політичні домагання слов'ян... Космополітичні нотки: „прокинуться всі народи"... („На добраніч", „Зорі", „Слов'янам")... Драми: „Переяславська Ніч" і „Сава Чалий", драматичні уривки.

Популярні поезії в народньому дусі.

Забіла В. (ум. 1869); ліричні тужливі пісні... „Соловейко" („Не щебечи, соловейку"...) й „Вітер" („Гуде вітер вельми в полі"...) з муз. М. Н. Глинки скрізь відомі й приймаються часто за народні пісні.

Петренко М. М. (народ. 1817 р.) з м. Слов'янського на Харківщині; поет-лірик 40-х років... Відгуки народньої поезії, Котляревського, Козлова, Лермонтова... „Думи", „Минулися мої ходи", „Вечірній дзвін", „Вечір"... „Дивлюсь я на небо"—„народня" пісня.

Чужбинський Ол. Ст. (Афанасьєв; 1817—1875)—автор популярних романсів народнього відтінку; банальність змісту й віртуозність форми в творах Чужбинського; змішування його творчости з Шевченковою... „Огнище", „Скажи мені правду" (романс—народня пісня), „Гарно твоя кобза грає" (посвята Шевченкові)....

Українська проза.

Квітка-Основ'яненко Гр. Ф. (1778—1843)—з с. Основи під Харковом; батько української художньої прози й повісти.—Квітчини повісти з народнього побуту, „з героями й геронями у квітках і запасках",—перші в світовому письменстві, що почали доводити „людські почуття" простих селянських мас покріпачених.—Творчість Квітчина—контр-парад проти погляду на вкраїнську мову, як на „язык неудобный и вовсе неспособный" до поважного прозового оповідання;—„Супліка до пана іздателя" 1833 р. (перший друкований твір Квітчин).—Боротьба за „романтичну" правду й шукання її в повістях Квітчиних: „Маруся", „Перекотиполе" (найхудожніший твір), „Добре роби, добре й буде", „Козир-Дівка", „Щира любов", „Сердешна Оксана", „Божі діти"... Хиби сучасного життя: здирство, кривосуддя, продажність: „Конотопська відьма", „Шельменко", „От тобі й скарб"... Жартовливі оповідання-анекдоти: „Підбрехач" й инші.—Драматичні твори: „Сватання на Гончарівці", „Шельменко - писарь" і „Шельменко - деньщик", „Щира любов", „Бой-жінка".—„Листи до любезних земляків"; буржуазна мораль і дидактична тенденція, панська низькоокість і навіть реялізм Квітчин; нерозуміння й нехтування Квіткою соціяльно-політичних явищ і подій. Ідилічний, пансько-романтичний світогляд Квітчин, що закриває очі на дійсність.

Початок народнього письменства в Галичині.

Боротьба за права «мертвої» української мови проти церковно-слов'янщини, полонізації й москвофільства.

„Руська трійця": Шашкевич Маркіян (1811—1843), Вагилевич Іван (1811—1866); Головацький Яків (1814—1888). Наслідок змагань «руської трійці»—«Русалка Дністрова», вид. р. 1837—збірка творів Шашкевичевих, Вагилевичевих і Головацького з великим додатком народніх пісень. Конфіскація «хлопської» книжки львівською поліцією.—Трагична доля «руської трійці»—символ трьох напрямів Галицького громадянства:—непохитність до смерти ідейного представника народньої стихії, М. Шашкевича,—сполячення Вагилевича,—москволяпство Головацького.

Шевченко Тарас Григорович
(1814—1861).

Шевченко—перший геніяльний виразник безмежного моря народнього почуття, думки й волі;—емблема революційної Вкраїни;—невмірущий світовий геній.

Життя Шевченкове: „мужицький" син; злиденне дитинство в убогій кріпацькій сім'ї; без матері з 9-ох років; стусани лихої мачухи, ховання по бур'янах, шукання правди, дитячі сльози; круглий сирота з 12-ох років; «наука» у дяків псалтирщиків і малярів; на панській кухні й козачком; Петербург і «майстер» Ширяєв; «малювання» дахів, підлог і парканів; Літній Сад; викуп за 2500 крб. 22/IV 1838 р.; академія мистецтв; маляр—поет; «Кобзар» 1840 р. і «Гайдамаки» 1841 р.; могутнє враження перших книжок Шевченкових на українців; український баян-пророк; глум панських літераторів з «мужицького поета»; слава кобзарська; співець любови, правди й братерства; революційний протестантизм; Київський арешт 5/IV 1847 р.; Петропавлівська цітаделя; допит і «Сон»; суд і заслання; десять жахливих літ «за сочинение возмутительных стихов» у «незамкненій тюрмі»—Оренбурзі, Орській фортеці, Кос-Аралі; заборона писати й малювати; пропащі літа й здоров'я; визволення 1857 р.; «на волі» під доглядом поліції в Петербурзі; мандрівка на Вкраїну; муки самітности; хвороба й смерть у чужому Петербурзі; виряжання на Вкраїну під червоною китайкою; могила Тараса—батька над Дніпром ревучим.

Творчість Шевченкова—з'єднання незмірної глибини думки з силою виразу й красою вірша;—епоха в історії українського письменства.—Побутові твори: «Причинна», «Тополя», «Катерина», «Наймичка»... Історичні твори: «Гайдамаки», «Гамалія», «Іван Підкова», «Тарасова ніч», «Невольник»... Політичні твори: «Сон», «Кавказ», «Чигирин», «Холодний Яр», «Іван Гус», «До живих і мертвих»,... «Розрита могила», «Великий льох», «Царі», «Юродивий», «Молитви», «Заповіт»... Висока лірика: «Заросли шляхи тернами», «Мені однаково»... Відгук на безліч инших мотивів і нюансів народньої душі.

«Назар Стодоля»—драма; «Буквар»; російські повісти, щоденник і листи.

Твори Шевченкови—в перекладі на всі слов'янські мови, німецьку, французську, англійську й инші.

Розвиток творчої думки й світогляду Шевченкового: художній романтизм—виспівування минулого Вкраїни й жаль за ним поруч з думками про сучасність; враження від ціничної дійсности; реалізм; нарікання на соціяльні умови життя й громадський нелад; стара, найближча й майбутня воля й правда; протест проти кріпацької неволі; проти нерівности людей; малювання ріжних неправд; «найменший брат» і гасло боротьби; повстання проти соціяльно-громадського ладу, державних форм, релігійних установ і Бога—«візантійського Саваофа»; «варшавське сміття й грязь Москви»;—пани, підпанки й царі; дискредитування системи гніту, насильства й безправности; гнів, повстання, «ворожа кров», возвеличення «малих отих рабів німих»; сім'я велика, вільна й нова; «люди на оновленій землі»—всесвітнє братерство.

Письменство 60-тих років.

Загальні обставини.—Недільні школи (перша в Києві); народні читання (в Полтаві); вистави (в Єлизаветі); «хлопоманство» поляків і росіян; видання українських підручників. Українська мова в офіційних актах, виданнях і пресі; переклад на вкраїнську мову маніфеста про скасування кріпацтва й «Положения о крестьянах»; український текст до промов київського губернатора; книжки до селян про волю; українська мова в «Губернских Ведомостях»; видання на казенні кошти «Байок» Глібова; «Черниговский Листокъ». Клопоти найкращих педагогів (Ушинський, Корф, Весель й инші), київських гімназіяльних педагогичних рад і петербурзького комітету грамотности про українізацію народньої школи.

Перший журнал—місячник «**Основа**» й Петербурзький гурток (1861—1862 р.р.)

Реакція і репресії: загальний похід проти української мови, обвинувачення в «сепаратизмі». Заборона вільного продажу українських книжок,—перекладу «Євангелія» П. С. Морачевського,—недільних шкіл.

Наказ міністра Валуєва 18 липня 1863 р: «малороссійскаго языка не было, нѣтъ и быть не можетъ»; заборона шкільно—наукового письменства. Початок настирливо-систематичних заборон і русифікації. «Инструкція цензурнымъ комитетамъ» 1866 р. про уважний догляд за українською белетристикою; наслідок інструкції: р. 1866 не надруковано ні одної книги; року 1867 надруковано три книжки, р. 1868—дві, а 1869—лише одна.—Рух українських письменників і творів за кордон, в Галичину; початки єднання з Галичиною.

Куліш П. Ол. (1819—1897)—з Чернигівщини; перший і визначний письменник 60-х р.р.; невтомний діяч в ріжних галузях; величезна продукція та ініціятивність; Куліш - етнограф, історик, публіцист, критик, видавець, перекладач, ортограф, повістяр, поет.—Життя Кулішеве: студентство, вчителювання, трьохрічне заслання в Тулу в звязку з справою Кирило-Методіївського братства; праця в «Основі»; мандрівки в Галичину; «бідолашна» старість.—Нестримана, «гаряча» вдача Кулішева; постійні суперечности з самим собою й хитання в поглядах; напруженість і невтомність в роботі.

Куліш—фундатор української наукової мови («Хмельниччина» й инше) й критики (розвідки про Котляревського, Гулака—Артемовського, Гоголя, Шевченка й инш.); реформатор українського правопису—«кулішівка»;—батько українського роману («Чорна Рада»);—видавець «Записок о Южной Руси», народніх пісень, казок, переказів, творів Марка Вовчка;..,перекладач Шекспіра, Байрона...

Белетристичні твори Кулішеві: хроніка—роман «Чорна Рада» на сюжет подій 1663 р., «Чорна Рада» в драматичній переробці Сп. Черкасенка; історичні оповідання з надмірною ідеалізацією героїв, некольоритністю й резонерством: «Січові гості», «Мартин Гак» й инші; побутові оповідання: «Орися», «Дівоче серце», «Гордовита пара», «Про злодія в селі Гаківниці»...

Поезія Кулішева; бажання хоч трохи заступити геніяльного «батька вкраїнського» («Брату Тарасові», «До братів на Вкраїну»); «високі палати»

та «пахарські хати» («Старець»); ріжниця між інтересами голоти й панства («Кумейки»); мрії про «зникнення» мужицького стану й загальну рівність («Великі проводи»)...Непостійність Кулішевих симпатій і суперечність між мотивами («Слава»)... Поеми Кулішеви: «Магомет і Хадиза», «Маруся Богуславка», «Настуся»...

Марко—Вовчок (1834—1907)—Марія Олександрівна Вилинська, а по чоловікові—Марковичка; родом—з Орловщини; дружина братчика Кирило-Методіївського й етнографа Опанаса Марковича; найвидатніша повістярка 60-их р.р.—„Народні оповідання" Марка—Вовчка; мистецька форма їх, чудова народня мова; великий крок наперед в сфері художньої прози, рівняючи до творів Квітчиних;—глибокий зміст і протест проти всяких форм неправди й поневолення; погляд Шевченків на М.-Вовчка, як на свою наступницю й літературну доню, як на „зіроньку святу,... кроткого пророка й обличителя жестоких людей неситих"... Переклад Вовчкових оповідань на російську мову Ів. С. Тургєнєва.

Кріпацька недоля; малювання щоденного бідування й животіння кріпаків („Институтка", „Отець Андрій", „Одарка"...), поневолення вільних („Козачка"), жагуче бажання волі й визволення („Викуп", „Ледащиця"), лихо наймитське („Сестра"), некрутчина („Два сини"), протест проти соціяльної неправди („Кармелюк")...

Повістярі 60-тих років.

Стороженко Ол. (1805—1874)—талановитий оповідач переказів, легенд, анекдотів здебільшого „з народніх уст"; минуле, фантастика, гумор, відсутність сучасности... Кращі оповідання—сміховинні: „Матусине благословення", „Закоханий чорт", „Дорош", „Голка", „Вуси",... нескінчена поема „Марко Проклятий" на мотив вічного мандрівника світового; драматичні картини„ Гаркуша"...

Свидницький Ан. П. (1834—1871)—знівечений талант. Повість „Люборацькі" в формі сімейної хроніки, з життя попівської сім'ї; малюнок роспаду старих побутових форм; каліченння психології ;ренегатство; дикість бурсацько-російської „науки"; шляхетсько-польский пансіон і призирство до „мужиків"...

Мордовець Д. (1830—1905) та його „мала служба рідному краєвій мові" (обгортка „Палія"); історичні повісти: „Дві долі", „Келих Карла XI", „Палій"... Поема „Козаки і море"... Оповідання: „Дзвонар", „Салдатка", „Старці" і инші.

Ганна Барвінок (1828—1911)—дружина П. Куліша; поет горя й бідування жінки-селянки; фотографичні малюнки пригод з життя, ілюстрації народньої психології, звичаїв і побуту. Кращі оповідання: „Не було змалку",... „Перемогла", „Русалка", „Лихо не без добра", „В-осени літо», „Вірна пара",... „Квітки з сльозами"...

Кониський Ол. Як. (1836—1900)—повістяр, поет, публіцист, громадський діяч — організатор; стосунки до Галичини. Нариси та оповідання (більш 50-ти); життя всіх станів громадянства; село по скасуванню панщини („В день

святої волі", „Протестант" й инші); „без землі воля—друга неволя: підуть знов і нові пани, і нові кріпаки" („Наймичка"); глитаї—експлоататори ріжних кольорів („Чи злочинець, чи недужий?", „Козарський ланок", „Грошолюбка", „У тісної баби", „Спокуслива нива" й инші); розбрат між народом та інтелігенцією («Народня педагогія», «Непримиренна»...).

Науковий твір Конисьского найцікавіший і найважніший—«Тарас Шевченко—Грушівський. Хроніка його життя», з 2-х т.т., вид. р. 1898—1901 у Львові; російський скорочений переклад вид. в Одесі р. 1898.

Поети 60-тих років.

Щоголів Як. Ів. (1824—1898)—охтирянин з Харківщини; поет спокійної вдачі—здебільшого лише глядач. Збірники віршів Щоголева: „Ворскло" 1883 р., „Слобожанщина" 1893 р. й повний збірник «Твори», вид. «Рух», Харк. 1919.

Мотиви поезії Щоголева: а) лірика—українська природа и життя: „Вечір", „Черевички", „У полі",... б) історичні спогади—„Хортиця", „Безрідні", „Неволя", „Опізнився",... в) відгуки громадського життя—„Верцадло", „Покій", „Струни",... г) трудове життя—„Ткач", „Косарі",... д) філософський спокій—„Субота св. Дмитра", „Лебідь".

Руданський Ст. В. (1830—1873)—з Поділля, змарнована лихоліттям сила; найбільший по Шевченкові талант.—Ліричні твори: „Пісня", „Моя смерть", „Чорний кольор", „Повій, вітре, на Вкраїну"—„народня" пісня.—Лихо селянське й трагичні ілюстрації його: „П'яниця" „Над колискою", „Могила",..—Віра в перемогу: „Бики", „До дуба", „Наука"... Поэзія боротьби й призирства до рабської моралі.

Історичні поеми: „Мазепа", „Іван Скоропада", „Павло Полуботок", „Вельмин", „Мініх"; переклади з Гомера „Війна жаб з мишами" й „Іліяда",—з Пушкина „Віщий Олег";... народні легенди в переробці—„Байки світові в співах"; анекдоти й сміховинні оповідання—приказки й співомовки.

Глібів Л. Ів. (1827—1893)—з Полтавщини; найвидатніший з українських байкарів; український „Крилов"; „Дідусь Кенир"—автор приказок та акростихів на сторінках дитячого „Дзвінка"... Загально-світові теми байок Глібова, розроблені в яскравих народньо-українских тонах і нюансах. Найкращі байки: „Вовк та ягня", „Вовк та мишеня", „Хмара", „Горлиця й горобець", „Орачі й муха", „Лисиця і Ховрах"... Ліричні поезії Глібова: „Вечір", „У степу", „Не плач, поет", „Журба"—„народня" пісня („Стоїть гора висока"...).

Федькович Осип-Юрій (1814—1888)—поет з Буковини; співець вояцького побуту й лиха: туга за рідним краєм („Дезертир", „Рекрут", „Святий вечір"), тяжка служба („В арешті", „Під Кастанедолов"), участь у боях („Товариші"), смерть вояцька („Трупарня", „В церкві").

Оповідання Федьковичеви: про вояків та селян-гуцулів—„Безталанне закохання", „Три як рідні брати", „Люба-згуба", „Сафат Зінич", „Побратим" й инші.

Письменство 70-тих років.

Київський гурток: Чубинський, Антонович, Драгоманів, Житецький, Михальчук, Русів, Кістяківський та інші. Наукова робота гуртка в галузях українознавства: історія, філологія, етнографія. Обофіціялення гуртка в «Юго-Западномъ Отдѣлѣ Русскаго Географическаго Общества» в Києві.

Розвиток українського мистецтва: розробка народньої пісні й музики—композитор Микола Лисенко; відродження театру й драматичне письменство—Старицький, Кропивницький, Карпенко-Карий.

Зріст популярно-просвітньої літератури—М. Комарів та інші.

Лихоліття: „докладная записка" М. Юзефовича про «чистѣйшій соціализмъ» «Юго-западнаго Отдѣла» та всього українського руху; «особое совѣщаніе» в Петербурзі; засудження на смерть українського письменства—наказ 18-30 мая 1876 р., вид. Олександром II: а) „не допускать ввоза... книгъ и брошюръ, издаваемыхъ заграницею на малорусскомъ нарѣчіи", б) «печатаніе и изданіе... оригинальныхъ произведеній и переводовъ... воспретить», а також і «правописаніе», в) „воспретить... сценическія представленія и чтенія, а равно и печатаніе... текстовъ къ музыкальнымъ нотамъ".—Дійсність цього наказу до 1905 року.—Остаточне переміщення українського культурного життя за кордон (Галичина).

Драгоманів Михайло (1841—1895). Соціяльно-політична проблема; неволя політична, громадська, національна, централізм, федерація.—Програм українства, як широкого громадського руху, всіма сторонами звязаного з вселюдським поступом.—Драгоманівська формула: «Космополітизм в ідеях і цілях, національність у грунті й у формах культурної праці».—Найцікавіші твори Драгоманова: «Переднє слово до Громади», „Галицько-руське письменство", «Література російська»,... «Шевченко, українофіли й соціялізм», «Листи»,... «Чудацькі думки»,... «Рай і поступ»...

Старицький М. (1840—1904)—з Полтавщини; поет і драматург. Мотиви поезії Старицького: національний гніт, народні злидні, роспад і зневір'я в інтелігентних колах, громадська боротьба, особиста лірика... «На озері», «Сльоза», «Перед труною», «Виклик»—«народня» пісня («Ніч яка, Господи»...).

Продукція Старицького в драмі:—біля 30 п'єс; більшість—переробки: з Гоголя («Різдвяна ніч», „Сорочинський ярмарок", „Ніч під Івана Купала"), з Кухаренка («Чорноморці»), з Нечуя-Левицького («За двома зайцями»—у Нечуя „На кожум'яках»)... „Ой, не ходи, Грицю" (Олександрів Вол.)... „Циганка Аза"... «Крути та не перекручуй».—Драма „Не судилось"—найкращий між оригінальними творами Старицького; стосунки між інтелігенцією й народом; ілюстрація до Шевченкового „Як би ви знали, паничі"... Драма „В темряві"—боротьба сільського життя на соціяльному грунті.—Історичні драми: „Богдан Хмельницький", „Оборона Буші", „Маруся Богуславка", „Остання ніч".—Позверховий етнографізм драм Старицького, традиційні шаблони зі співами, танцями й горілкою; невисока літературна вартість п'єс Старицького; їхня сценичність і репертуарність.

Кропивницький М. Л. (1841—1910)—з Херсонщини; виключно драматург, артист і батько українського етнографичного театру. Театральний гурток і школа (Заньковецька, Затиркевич-Карпинська, Карпенко-Карий,

Садовський, Саксаганський); праця в Єлизаветі.—Події з народнього життя; нахил до окремих сцен і постатів; відсутність цілости. Мотиви: насильство дужчих елементів («Дай серцеві волю»...), груба сила влади й капіталу («Глитай»), жмикрутство («Олеся») й самодурство («Дві сім'ї»), роспад родинного життя («Зайдиголова»), сільське безладдя («По ревізії»), визвольний рух і революційні настрої («Розгардіяш», «Скрутна доба»)...

Тобілевич Ів. К. (1845—1907)—з Херсонщини; псевдонім його—Карпенко-Карий;—перший вийшов за межі шаблону й дав початки серйозної комедії.—Галерея типів дійсного життя; внутрішня єдність і цільність світогляду; боротьба за щастя взагалі.—Малювання ріжноманітних форм експлоатації поту людського й крови: «Бурлака» (старшина Михайло), «Розумний і дурень» (Михайло Окунь), «Підпанки» (Филимон), «По-над Дніпром» (дід Микола), «Сто тисяч» (Калитка), «Хазяїн» (Финогеи і Пузир).—Громадські й особисті ідеали: «Суєта», «Житейське море».—Психологичні проблеми: «Безталанна», «Наймичка», «Мартин Боруля».—Історичні драми: «Сава Чалий», «Гандзя», «Бондарівна» й инші.—Громадсько-соціяльний фон історичних і психологичних творів.

Левицький-Нечуй Ів. С. (1838—1918)—з Київщини; дуже видатний повістяр; фундатор соціяльного роману. Мотиви творчости Левицького й їх сполучення майже в кожному окремому творові: недогризки кріпацького лиха в економично-громадському житті, „маленька нова панщина" [„Бурлачка"]; народні злидні, убогість і темнота; картини життя по фабриках і заводах у „Бурлачці"; жертви мілітаризму („Дві московки"); наслідки „обрусения"—лакейсько-салдатської цівілізації („Причепа"); колекції „пропащих" і „живцем похованих" у сучасних соціяльних умовах животіння; звязок між сучасним і минулим („Микола Джеря"); безпорадність життя (казка „Запорожці"); антагонізм між народом та інтелігенцією („Старосвіцькі батюшки та матушки", „Поміж ворогами", „Хмари"); початки народництва („Причепа").

Мирний Панас (Анастасій Якович Рудченко, 1849—1920)—з Полтавщини; найвидатніший з останніх повістярів. — Проблеми внутрішнього життя, „хижість та муки голодного брата" („В дорогу"), „буденне життя" й психологичні малюнки з нього („Лихий попутав", „П'яниця", „Лихі люди"), активне шукання правди, протест проти форм соціяльного ладу („Хіба ревуть воли, як ясла повні?"—роман; друга назва його „Пропаща сила"), „Казка про Правду та Кривду", „Лихо давнє й сьогочасне", корінь „лиха сьогочасного"—в економичних обставинах, у нерівному поділі праці й здобутків; власницька ненажерливість („Серед степів"], протест комуністичного відтінку проти ділянки на „моє" та „твоє".

Драма Мирного „Лимерівна" й комедії: „Перемудрив" і „Згуба".

Переклад „Слова про похід Ігорів".

Франко Іван (1856—1916)—найвидатніший по Шевченкові поет-революціонер; галицький Шевченко.— З життя Франкового: батьківська кузня в с. Нагуєвичах і селянська голота; дядькова столярня й гімназія в м. Дрогобичах; Львівський університет, студентський гурток і М. Драгоманів; участь в журналі «Друг»; арешти; мандрівки по селах; закінчення вищої

освіти у Віденському університеті на четвертому десяткові життя.—Величезна продукція Франкова: поезії, прозові твори й драматичні; казки для дітей; критичні, публіцістичні й наукові праці.—Творчість: революційний маніфест Франків—«Товаришам із тюрми»; боротьба з «давнім життям» і за народ, як соціяльну категорію, що складається з усіх трудящих; малювання робітничого життя й хижацтва дармоїдних класів (повісти в книзі «В поті чола», бориславські оповідання й инше); віра в перемогу «мілійонів невсипущих рук» і пророкування цієї перемоги («Наймит», «Нове життя»); важкий шлях каменярів поступу («Каменярі»); філософія життьової боротьби («До світла»—оповідання); зненависть до хижацької сили («Беркут»); любов і дума Франкови (вірші «Моя любов» і «Думи пролетаря»); громадський обов'язок поета і негативний погляд на «слова—полову» (мистецтво для мистецтва); велетень духу в поемі «Мойсей»—незломне завзяття й самоофіра для одної ідеї.

Наукова діяльність Франкова та висока вага її наслідків.

Письменство 80-тих років.

Грінченко Борис (1863—1910)—з Харьківщини;—велетень праці; символ перемоги живого духа над зверхніми обставинами;—поет, повістяр. драматург, перекладач, публіцист, педагог, популяризатор; етнограф, учений., (Порівн. з Кулішем, Конiським, Франком)...

Літературна спадщина Грінченкова: том поезій («Смутнії картини», «До праці», «Хлібороб»...); чотирі великі повісти: «Соняшний промінь», «На роспутті», «Серед темної ночі», «Під тихими вербами»; кільки десятків ріжноманітних оповідань; драматичні твори: «Ясні зорі», «Степовий гість», «Серед бурі», «На громадській роботі», «На новий шлях»;... безліч публіцістичних, критичних, історично-літературних, популярно-наукових розвідок;.. славетний «Словар української мови» в 4-х томах.

Мотиви творчости Грінченкової: безпорадність і злидні життя—«Смутнії картини»; заклик до праці—боротьби за краще майбутнє; з'єднання людей науки з людьми чорної праці; люди-брати; протест проти ганебного поділу людей на «панів» та «мужиків», проти експлоатації; справа «українського робочого простолюду»; перегляд старих ідеалів та шукання нових шляхів і завдань, що до розвязання національного й соціяльного питань («На роспутті», «Соняшний промінь»).

Ковалів Степан (народ. р. 1848).—Малювання жахливих умов і виявлень життя «галицької Каліфорнії»—нафтяного Борислава: селянське бідування; нові форми «фабричної» експлоатації; руїна селянського господарства; утворення сільського пролетаріяту; фабричні глитаї; шахрайство; дикі засоби матеріяльного й морального пригнічення бориславського робітництва; зневажання людини; каліченння людської психології.—Найхарактерніші оповідання: «Ройтів шиб», «Безконечний швиндель», «Дезертир», «Дорогобицький найда», «Громадські промисловці» «Безжурність», «Завіщання»..

Твори Ковалева—доповнення бориславських Франкових оповідань.

Бордуляк Тимофій (народ. р. 1863)—протилежний суворому об'єктивисту Ковалеву; лірично-гумористична манера Бордулякова.

Сумні й важкі обставини галицького селянського життя; хвилини безжурного спокою й ясної радости; злидні життьові й марне змагання... Оповідання: «Дай, Боже, здоровля корові», «Перший раз», «Мати», «Бідний жидок Ратиця», «Дід Макар», «Для хорого Федя», «Ось куди ми підемо небого», «Бузьки», «Іван Бразилієць»...

Кобринська Наталія (народ. р. 1855)—піонерка жіночого руху в Галичині. Розвиток політично-громадської свідомости серед галицького селянства—оповідання «Виборець»;... теми з життя інтелігенції—«Пан Судія», «Дух часу»;... ненормальності в становищу жінки—«За-для куска хліба»...

Намагання Кобринської з початком XX ст. змодернізуватись, ухилившись у бік містицізму й штучного напружения («Рожа», «Чортище» й инш.).

Маркович Дмитро (народ. р. 1848); його збірник оповідань «По степах та хуторах».—Малювання наймитського лиха—«У найми», «Шматок»;... психологічні студії над «загрубілими» душами—«Іван з Буджака», «Два платочки», «На Вовчому хуторі»;... песимістичний погляд на глибоке, органичне недовір'я селян до «панів»—комедія «Не зрозуміли».

Поети 80-их років.

Леся Українка—Лариса Петрівна Косачівна, за чоловіком—Квітчина;—дочка Олени Пчілки (письменниця 70-х р.р.), племінниця Драгоманова; народ. 13-го лютого 1872 року; слабе здоров'я Лесине; виховання й наука дома, під впливом матері; вивчення грецької, латинської, німецької, французської, італійської й польської мов; перші друковані твори дванадцятилітньої Л. Українки—«Конвалія», «Сафо», 1884 р.; переклади з Гоголя, Гейне;... поезії, проза, критика, драматичні твори; настирлива хвороба й смерть на Кавказі 19-го липня 1913 року; поховано Л. Українку в Києві.

Збірки поезій: «На крилах пісень», Львів, 1893 і Київ, 1904; «Думи і мрії», Львів 1899; «Відгуки», Коломія, 1902; Твори, т. І. Київ, 1912 і 1919.

Л. Українка після Шевченка, поруч з Франком,—найбільший поет в українському письменстві; погляд Франків на могутню й владну ліричну силу Л. Українки: «від часу Шевченківського» «Поховайте та вставайте, кайдани порвіте» Україна не чула такого сильного, гарячого та поетичного слова, як із уст цієї слабосилої хворої дівчини».

Перший період творчости, приблизно до 1903 року,—порівнюючого спокою й здоров'я. Ліричні поезії в трьох книжках. Сум і жалі на самітність і розвіяні мрії, але поруч з цим—переможні акорди, дужий дух: Contra spem spero («Геть-те думи ви»)... Бадьорий настрій, боротьба й віра в останню перемогу світла над темрявою, веселої весни над понурою стужею («Перемога», «Де поділися»...).—Ледарство, нікчемність і байдужість здрібнілої інтелігенції («Так, ми раби»...); палкі докори й ганьба їй... Великі надії на творче «Слово» й перемогу добра в громадському житті... Проблема «народів» і «царів»—«хай гине цар» («Напис в руїні»).

Другий період—майже цілком присвячений драматичній творчості; діялоги, драматичні віршовані поеми, драми, що писалися здебільшого під пароксизмами хвороби, «в припадках умопомешательства», як свідчить сама поетеса. Відгуки на всесвітні сюжети й оригінальна трактовка їх («Камінний господар»—Дон-Жуан, «На полі крови»—Юда); суперечності між природою й людиною—«Лісова пісня»; суперечності між поодинокою людиною й громадою—«У пущі»; боротьба між поганством та християнством —«В катакомбах», «Руфин і Присціла», «Адвокат Мартіян», «Оргія»; глибокий аналіз поневолених людей і народів—«Вавилонський полон», «На руїнах», «В дому роботи, в країні неволі»...

Кольоритна мова Л. Українки, стислий і надзвичайно сильний вірш, художній діялог, мистецькі характеристики;... взагалі: глибина думки й краса форми робить твори Л. Українки справжніми шедеврами української поезії...

Творчість Л. Українки—свіже й нове «європейське» повітря після попередньої й довгої «етнографичної» тиші.

Дніпрова Чайка,—Людмила Василевська, народ. р. 1861.,— здебільшого поетеса природи; її вірші й поезії в прозі; художньо-граціозний стиль і гарна мова творів Василевської; білий вірш... Малювання цікавих моментів людського життя—«Хрестонос», «Чудний», «Вольтеріянець» та інші; символістичні порівняння подій з життя природи й людей— «Шпаки», «Плавні горять», «Миша»... «Морські малюнки»—найкращі твори, художні мініятюри...

Маковей Йосип,—галичанин, народ. р. 1867,—талановитий ліричний поет, повістяр, критик і публіцист. Оповідання з військового життя —«Оферма», з міщанського—«Клопоти Савчихи», «Стара маддярка»,... з студентського—«Весняні бурі», з інтелігентського—«Вуйко Дорко», «Самота»,... з селянського—«Залісся», «Туга»...

Гумор і сатира Маковеєва; лірика й спокій тону.

Самійленко Володимир Іванович (псевдонім—Сивенький), з Полтавщини, народ. 22 січня 1864 року.

Найкращі поезії Самійленкови—сатири на політичні й громадянські теми; лагідний гумор і справжній сарказм у цих поезіях; сатири—«На печі», «Патріота Іван», «Ідеальний публіцист», «До поета», «Ельдорадо»—висміювання «Єдіной нєдєлімой»...

Шукання мети життя («Непевність»), малювання суперечности між ідеалом і дійсністю («Людськість»), нікчемна жадоба слави («Геростратъ»)... в ліричних поезіях.

Прозові твори—«Ідейний чоловік», жарт—«Драма без горілки», комедії—«Дядькова хвороба» й «Химерний батько», віршована драма «Маруся Чураївна».

Старицька-Черняхівська Людмила Михайлівна, дочка Михайла Старицького, народ. р. 1868.—Її поезії, драми, критичні нариси, літературні й театральні розвідки;—переклади.

Ідеалічний, мрійний романтизм та історизм творчости Черняхівської... «Сповідь Наливайка», переспіви з Гейне, драматичні твори «Гетьман Дорошенко», «Останній сніп»...

Кримський Агатангел Юхимович, з Волині, народ. 3-го січня 1871 року; відомий професор, оригінальний поет, талановитий повістяр і перекладач східніх поезій (перських, арабських...).—

Збірки поезій—„Пальмове гилля", ч, I й II, 1901 й 1908 років.—

Поезії Кримського переважно ліричні: шукання недосяжного („Містичне"), пантеїстичний настрій („Передсмертні мелодії"); символізація людських переживань („В горах Ливанських"); екзотичні теми; відгуки на нюанси життя („Самотою на чужині"); глибоко-ліричні рефлекси („Нечестиве кохання"); грандіозний суб'єктивизм Кримського.—Поезії Кримського —високі зразки надзвичайно тонкої й елегантної лірики.—

Оповідання: „Батьківське право", „Сирота Захарко", „В народ", „Андрій Лаговський"...

Грабовський Павло Арсенович, з Охтирщини на Харківщині, народ. р. 1864; більше половини свого не дуже довгого життя перебув по тюрмах і в засланню; умер 1902 року.—

„Муза помсти й суму" Грабовського; малювання тяжкої долі поневолених людей; співець боротьби „за світло в чорній млі"; принціпіяльна неприхільність до "чистої поезії" („До Парнасців"); практичний стоїчний ідеалізм, що все віддає иншим, нічого собі не лишаючи („Згадка").—

Ліричні поезії Грабовського—невільницькі плачі, пісні з чужини; туга за рідним краєм („Кобзар" й инші).—

Переклади західньо-європейських, російських, слов'янських, грузинських, естонських та инших творів з циклу „поневолення"; оповідання, статті й замітки автобіографичного й критико-публіцістичного змісту.—

Письменство 90-их років.

Коцюбинський Михайло Михайлович (1864—1914)—з Поділля; один з найбільших майстрів слова; письменник артистичної вдачі, лицар краси, аристократ духа з широким „европейським" світоглядом.—

Перші твори Коцюбинського—„П'ятизолотник", „На віру", „Ціпов'яз", „Для загального добра" й инші; вплив письменників семидесятників, особливо Нечуя Левицького; намагання вийти по-за межі вузького етнографізму (кримські и бесарабські оповідання); натуралістичні риси французської манери, найбільше Мопасана; малювання психологичних подробиць, шукання примхливої краси... Сполучення реалістичного й натуралістичного елементів і самостійність.—Глибоке переймання психікою героїв, мистецьке відбивання нюансових настроїв і переживань; бунт проти „мертвого спокою калюжі", протест і боротьба проти „смітника" дрібної буденщини, аристократизм духа й нестримний рух до світла й краси;—імпресіонізм Коцюбинського;—„акварелі"...

Характеристика процесу творчости Коцюбинського—в „Intermezzo".—Природа—„На камені", „Сон", „ На острові";... лихо соціяльного неладу—„Fata morgana";... зародки протесту проти нього—„Під мінаретами", „Невідомий";... обставини революційної боротьби—„Він іде", „Сміх";... пригасання революційного запалу—„Дебют";... буденщина—„Поєдинок", „Лялечка"; боротьба з нею й перспективи оновленого життя...

М. Коцюбинський.—Твори, п'ять томів. В-во „Криниця"; Київ, 1918.

Чернявський Микола Федорович,—з Катеринославщини, народ. 1867 р.—поет і белетрист—повістяр імпресіоністичного відтінку...

Маленькі епізоди, враження й настрої... Малюнки природи... Поезії: „Як все нікчемне", „Ратай", „Шахтар", „Косар",... „Степові огні", „Журавлі"... Прозові мініятюри: „Смерть Зораба", „Кінець гри"... Повісти: „Vae victis", „Весняна повідь"...

Твори Чернявського: „Пісні кохання", Харьків, 1895; „Донецькі сонети". Бахмут, 1898; „Зорі". Київ, 1903; Поезії, вип. 1—3. Херсон, 1920; „Богові невідомому". Оповідання. Київ—Львів, 1913.

Яновська Любов (народ. 1861 р.); її побутові оповідання селянські про тих, „кому скрутно жити"—„Смерть Макарихи", „Злодійка Оксана";... малюнки селянського й мійського побуту, становище мійських служниць й умови їхнього життя—„Городянка"... Психологичні проблеми: „Ідеальний батько"—глибока плутанина понять, що до шлюбу й кохання; батьківські обов'язки, що до виховання дітей... „Лісничий", „За високим тином"—мізантропія... Драматичні твори: „Людське щастя", „На зелений клин", „На сіножаті", „Поводатар", „Серденьку золотому"...

Григоренко Грицько (псевдонім)—холодна об'єктивність його творчости, малюнки життя без мрій. Селянська буденщина, економичні злидні, темнота й моральний занепад в оповіданнях: „Хивря язиката", „Старий-молодий", „Так краще";.. безпорадність сірих героїв в оповіданні „Чи по правді?"...

Левицький Модест (народ. 1866 р.); його оповідання—мініятюри про „мініятюрних" людей, „смирних, плохих, нужденних", затурканих сліпою фатальною силою життя; співчуття автора до своїх героїв... Найкращі оповідання: „Забув", „Злочинниця", „Порожнім ходом", „Щастя Пейсаха Лейдермана"...

Левенко Володимир (дійсне призвище—Леонтович, народ. 1866 р.) раціоналістична тенденція в його оповіданнях; епічний спокій... Малювання стосунків між дужчими й слабшими, гнобителями й поневоленими; загальна деморалізація й зневір'я від поневолення; перспективи майбутнього життя... Історична фантазія „Абдул-Газіс"—важкий і руїнний конфлікт двох культур; примітивної азіятської й европейської... Сатира на духовництво—„Per pedes apostolorum"... Конфлікт ріжних поглядів українського інтелігента на влаштування відносин між двома верствами суспільства—повість „Пани й люди"... Перспективи кращої будучини—„Старе й нове"...

Щурат Василь—з Галичини, народ. 1872 року. Професор—поет, перекладчик... Шукання світла серед темряви... Постійний смуток... „Вийду я в поле", „Блискавка", „На дикий степ лягає ніч"... Переклади з німецької й угорської мови.— Історично-літературні, критичні й публіцістичні статті.

Лепкий Богдан—з Галичини, народ. 1872 р., поет і белетрист.

Збірки поезій: „Стрічки", Львів 1901; „Листки падуть", 1902; „Осінь", Коломія 1902; „На чужині", Львів 1904; „Над рікою", 1905; „З глибин душі", 1905; „Поезіє, розрадо одинока",... 1908; „З-над моря", 1913.

Збірки оповідань: „З життя“, 1899; „Щаслива година“, 1901; „Нова збірка“, 1903; „По дорозі життя“, 1905; „Кара“, 1905; „Село“, 1909.

Поет осінніх настроїв, меланхолійної задуми й тихих скарг на безталання... Лірична „симфонія краси“; невиразні нюанси смутку—спогада про колишнє, розвіяної надії, тиші життя... „Осіння симфонія“...

Сюжети оповідань—сумні події й дрібнички щоденного селянського бідування: „Гусій“—нещаслива доля хлопця—гусія; „Над ставом“—трагична смерть селянина біля панського ставу; „Настя“—бідування за нелюбом; дика темнота й забобони села—„В глухім кутку“; самітність развиненої людини серед маси буденних істот—„Іван Медвідь“; „панський“ перспективний сюртук і поворот до селянської свити—„Оповідання дяка“; оповідання „Кара“ й „Мати“ з циклу народних забобонів і вірувань...

Вороний Микола Кіндратович—з Катеринославщини народ. 24 листопада 1871 року.—Ліричні поезії т. І.—В сяйві мрій“, 1913 р.—

Творчість Вороного: перші кроки—романтичний, патріотично-громадянський напрямок; поширення, поглибшення й збагачення поезії темами загально-світової ваги й філософськими питаннями „Мандрівні елегії“, „Vae victis“; песимізм і навіть роспач поруч з поважно—велебними акордами пантеїзму—„Ікар“, „До моря“; ранішні теми кохання у Вороного—„Пісні кохання“ й пізніші—„Дніпрові спогади“, „За брамою раю“.

Ініціятива Вороного в справі „нових шляхів“ в українській літературі: „одкритий лист“—маніфест до українських письменників з закликом стати на „нові шляхи“ й „бодай почасти наблизитись до найновіших течій та напрямків в літературах європейських“. („Літ.—Наук. Вістник“ кінця 1901 року); результати заклику—альманах „З над хмар і з долин“ 1903 р.—перші підвалини модернізму на Вкраїні.

Нові форми віршу у Вороного, утворені самостійно, або перенесені з чужих літератур, переважно з французської (В. Гюго, Верлен, Доде) й російської (Бальмонт).

Бездоганність зовнішньої форми поезій Вороного: легкість, граціозність і краса стилю; звукова музикальність, що скрашає иноді навіть банальний зміст... Цілковита відсутність незграбних і вульгарних слів, невдатних і кострубатих виразів... Вороний—пурист слова.

Кобилякська Ольга (народ. р. 1865)—талановита символістка, що з усіх українських письменників нового часу найближча до модерністичних європейських напрямів. Відгук в творчости Кобилянської ультра-індивідуалістичної філософії Ніцше. Поривання героїв Кобилянської у сферу надземного почуття й надлюдських переживань; повісти „Людина“ й „Царівна“... Тенденційність напруженого й штучного естетизму в творах „Жебрачка“, „Мати божа“, „Поети“ й инших; невиразність художніх засобів і образів, плутаність стилю. Роскішні малюнки природи в—„Некультурна“, „Природа“, „Битва“. Студіювання жіноцької психології в повістях, напр., „Через кладку“, „За ситуаціями“ й инших...

Яцків Михайло (народ. 1873 року)—символіст. Перші твори—реалістичні, напр. „В царстві сатани“, потім—натуралістичні, напр. „Огні

горять", а врешті—„літературні гієрогліфи", символістичні оповідання з незрозумілою мовою, штучним сполученням слів і невиразністю зміста... Зразок тмяного символізму—„Білий коник".

Стефаник Василь (народ. р. 1871)—галицький мініятюрист. Лаконичні оповідання з життя селянства; більшість їх перейнята глибоким сумом; своєрідна манера Стефаникова—небагатьома словами викликати безліч нюансів,—могутнє, иноді навіть жахливе враження... Найцікавіші мініятюри: „Новина", „Виводили з села", „Синя книжечка", „Лесева фамілія", „У корчмі", „Стратився"...

Збірники: Оповідання, 1905; Дорога, 1901; Кленові листки, 1904; Моє слово, 1905.

Початок XX століття.

Визвольний рух 1904—1905 р. р.—Наради Комітету Міністрів про скасування заборон на вкраїнську мову.—Рапорт міністра Нар. Осв. 30/I—1905 р. про необхідність такого скасування. Тяганина: доручення розглянути цю справу „в видах вящшей осторожности" Академії Наук, Київському й Харківському Університетам та Київському... генерал-губернаторові. Позитивні відповіді на „доручення". „Записка Академии Наук об отмене стеснений малорусского печатного слова". Постанова Комітету міністрів у вересні 1905 року: скасування заборон визнати „несвоевременным".—Українська література й мова при Столипині—„инородческая" (1910 р.).—Жахливе „русотяпство" під час останньої імперіялістичної війни (1914 р.) й за „білих" (1919 р.).

Найвизначніші поети й повістярі початку XX ст.

Винниченко Володимир--з Херсонщини; народ. 1880 року;--надзвичайної сили реалістично-художній талант. Найхарактерніші риси Винниченкового літературного хисту: рельєфність різко-реалістичного малюнка, чутливість до неясних нюансів і почувань, цілковита увага й постійна цікавість до питань психичного життя, сатиричність і типично-український гумор (для приклада—оповідання „степовика" в „Зіні").

Загальні теми: росклад і руйнування старого життя, соціяльно-громадські й психологичні контрасти, питання суспільного побуту й морального життя, народження й формування нових сил пролетаріяту, художня історія революційного руху й боротьби.

Непомітна поява перших Винниченкових творів. Враження на публіку од „Заручин", що в них яскраво відбились найхарактерніші прикмети Винниченкової творчости, постійні й надалі при зміні тем і об'єктів.

Критика поміщицької класи суспільства; підкреслення ненормальности звичайного буржуазного життя; кволі натури — повість „Моє останнє слово".

Протест проти всього „гнилого й трухлявого", проти „ситих, ледачих, нікчемних"; принціп „чесности з самим собою"—знищення контрасту між думками і вчинками—драма „Щаблі життя", „Честность с собою" (російська повість).

Малювання життя й діяльности соціялістичних гуртків і партій в ріжні моменти, починаючи з праці коло пропаганди й кінчаючи сумним фіналом—тюрмою: окремі епізоди в повісті „Моє останнє слово", сцени „Дизгармонія", оповідання „Роботи!", „Дим", „Темна сила", драма „Гріх"... П'єса „Великий Молох" і болюче питання про стосунки між громадським обов'язком і особистим життям.—Винниченко—перший повістяр про соціялістичні гуртки й партії.

Інші мотиви: гурток злодіїв—„Краса і сила"; салдатське життя з дикими порядками—„Боротьба", „Честь"...

Економична криза сільського життя, руїна економичного селянського добробуту; заробітчани, робітники по економіях, наймити; освітлення загальної системи соціяльно-економичної еволюції—„Контрасти", „Хто ворог?", „Раб краси", „На пристані", „Голота"...

Твори: Краса і сила, 1906; Дрібні оповідання, 1907; Третя книжка оповідань, 1910; твори IV—XII т. т.; окремі оповідання й п'єси... Роман „Хочу" — в X т.; Роман „Записки кирпатого Мефістофеля" — в XI т.; п'єси—в XII.

Черкасенко Спиридон Федосієвич—з Херсонщини; народ. р. 1876; повістяр, поет і драматург... Наближення світоглядом до Винниченка; реалізм... Оповідання Черкасенкови майже всі і цілком присвячені шахтарському життю; поезії „Шахтарі", „Шахта", „У шахті", „Монолог";... драма з життя на шахтах—„Хуртовина"... Заклики до боротьби в поезіях, протести проти міщанської буденщини—„Усміх міста"... Боротьба новітніх капіталістичних форм життя з старим примітивом поетичного спокою—драма „Казка старого млина"... Реалізм поруч з символізмом в „Казці".... і в трагедії „Про що тирса шелестіла" (стилізація епохи Івана Сірка)...

Інші драматичні твори: „В старім гнізді", „Повинен", „Жах", „Ні ні!" (драматичні етюди Метерлінківського відтінку"), „Жарт життя"—комедія; переробка Кулішевої „Чорної Ради", Гоголевої „Страшної помсти"...

Багата лексика й фразеологія Черкасенкова в народньому дусі.

Васильченко Степан (псевдонім)—автор оповідань і драматичних творів.—Мрійний гумор, задумані тони, віртуозне сполучення фантастики з реальним („В хуртовину", „Ювілейні легенди"...), присмеркові й сутінкові нюанси—не те, що єсть, а те, що здається („На світанні", „ В тінях липневої ночи", „Крізь дрімоти"...), життьовий гумор і найкращі реалистичні оповідання: Мужицька арихметика, Роман, Свекор, Божественна Галя, За мурами, В темряві, На роскоші... Дитяча душа в творах Васильченкових: Волошки, Оксана, Осінній ескіз, Циганка...

Запашна й класично-проста мова Васильченкова.

Тесленко Архип (1882-1911)—один з найкращих стилістів; песиміст—антипод Васильченкові.., Малюнки найтемніших епізодів життя: безпросвітнє і безрадісне село, бідування свідомих людей, злидні, темнота, насильство, фатальна покута за потяг до кращого, тюрма, знівечені бажання й характери... Песимістична яскравість назв оповідань: „Поганяй до ями!", „Немає матусі", „Прощай життя!", „В пазурях у людини" й інші...

Збірка оповідань Тесленкових „З книги життя".

Олесь О.—псевдонім; дійсне призвище—Кандиба Олександер Іванович; народ. 23-го листопада 1878 року на Харьківщині. О. Олесь—найкоштовніше з'явище в українському письменстві за останні роки; найблискучіший з усіх сучасних поетів і має стояти поруч з Лесею Українкою, Франком і навіть Шевченком; до поетів „сьогоднішнього дня" не належить.

Стобарвний стиль Олесівський: могутні контрасти, ціла низка символів, порівнянь, власних слів, звукова символіка, бездоганний високо-удосконалений вірш (ритми й рими); міцне поєднання між роскішшу-красою — музикою форми й глибиною—силою думки; цілковита відсутність фрази—„поетичної води"; обов'язкова вага кожного, навіть найкоротшого слова; афоризми.

Характер творчости й мотиви. Громадянські и політичні теми:—сарказм на гнилу буденщину «В болотах жаби рай знайшли»; зрадники й «пустоцвіти»—«І ви покинули»,...«Ой, і пишно-ж росцвіли ви»;... гасла боротьби—«Міцно і солодко»,... «Тихше, тихше»;... революційний запал—«Поток», «Яка краса», «Червоні прапори»;...сталість революційного гніву—«Нехай, як грім, гудуть гармати», «Ми не кинемо зброї своєї», «Хай літають вітри», «Із панських прихвоснів»;... постійність сполучення з народом—«О, правда», «Я таким лишився»;...пересторога пророка—«Вам казано»;...паралелі до Шевченкового «Мені однаково»—«Я більше не плачу» й «Народ, як мертвий, спить»;... апогей біблійного трибуна-пророка в поезії-тираді «Прокляття, роспач і ганьба». Лірика: почуття всесвіту—природи—«Моїй матері»; спокій пантеїста-філософа в сполуці з «світовими ранами»—«Вийди змучена»; єднання з цілим світом і людністю—«Що мені з того», «В степу»;...—поезія кохання: епікуреїзм—«Чари ночі»; трагедія кохання—«І нелюба свого», «Коли на крилах ночі», «Вклонися-ж йому»; нюанси—«Любов», «Нічого не скажеш», «Постій, не йди», «Ні, душу мучити»;...—спроба відбити нюанси музики в словах—«На концерті»...

Стисло-важкі й глибоко-психологичні драматичні етюди Олесеви; найкращий змістом драм. твір—«По дорозі в казку»—суперечності між «орлами» й «жабами» життя.

Видані твори О. Олеся: «З журбою радість обнялась». Поезії, т. І, 1906 й 1917 р.р.; Поезії, кн. ІІ. 1909 й 1918 р.р.; Книжка ІІІ. 1911 й 1918 р.р.; «Драматичні етюди», кн. ІV. 1914; Поезії, кн. V. 1917; «Чужиною» кн. VІ. 1919—Окремі видання: «По дорозі в казку», 1910;«Над Дніпром», «Весняна казка», 1911 й 1918; «Трагедія серця»; «Хвесько Андибер»—дума п'єса. 1917.

Філянський Микола Григорович—з Полтавщини. Поет елегік, принціпіяльний песиміст. Одноманітність блідних тонів, стилю й сюжетів—замірання природи, згасання світла, спогади про минуле—суб'єктивне, німа тиша цілковитої загадки в природі й людському життю—«Над нивою», «Я йду дібровою», безнадійно-постійна самітність—«Я знов один»; ритуалістичні деталі й впливи...Майже unicum бадьорого настрою—«Гукайте їх»...

Твори Філянського: «Лірика», 1906; «Calendarium», 1911.

Чупринка Григорій Оврамович—з Чернигівщини, народ. 15 листопада 1879 року. Поет дзвінкого, безтурботного сміху,—юнацького, жвавого, але поверхового протесту, з вузьким поетичним обрієм.

Гамірний стиль; накопичення бучних слів; версифікаційні обмежені кількістю шаблони; одноманітність рим, ритмів і навіть слів; бутафорські ефекти, часто невідповідні меті, на—штиб «бахкання» й «трахкання» в «Білому гарті»; спроба відбивання звуками явищ природи – «Ураган»; звукові «Дзеньки—бреньки»; мало розвинене почуття української народньої мови: московизми, газетні вирази, невлучні «неологізми»,...

Найкращі твори: «Рідний край», «На провесні», «Степ»,... «Муки кохання»... Поезії Чупринчини в III-х томах, Київ 1918; окремі збірки його віршів: Огнецвіт, 1910; Метеор, 1910; Ураган, 1910; Сон-трава, 1911; Білий гарт, 1911; Лицар--сам, 1913; Контрасти (без року).

Тичина Павло, народ. 1891 р.,—найглибший, найоригінальніший і найсамостійніший серед поетів «сьогоднішнього дня».—Своєрідне сполучення технично-художніх рис чужої школи з українською поетичною думкою й формою; затертість усяких літературних впливів; романтизм, символізм, футуризм, кольорит народніх дум і пісень—у Тичини в гармонійному звязку.—Лірика: дитяче захоплення природою, молоде почуття, космічно – планетарна філософія... Поезії: «Квітчастий луг», «Арфами, арфами», «Міжпланетні інтервали»... Народня трагедія останніх років і яскравий відгук її в поезіях: «Скорбна мати»: «Плуг», «На майдані коло церкви»... Різко-реалістичний малюнок сучасности: «Псалом залізу»...

Збірки поезій: «Соняшні кларнети», Київ 1918 і 1920; «Плуг», Київ 1920; «Замісць сонетів і октав», Київ 1920.

Поетичні школи останніх років

без секційної деталізації їх виявились у таких загальних напрямках: символізм, неореалізм (естетизм, пушкиніянство) й футуризм.

Символісти:

Савченко Яків, народ. 1890 р.; його «Поезії», кн. І. Житомир, 1918.—Савченкова афектованість, смертельно-чорні фони для творчих стихій світла й життя: Огонь і Сонце... Найхарактерніші поезії: Засвітим сьогодні, Тепер одно, Месія...

Загул Дмитро—буковинець, народ. 1890 р.; збірки його поезій: «З зелених гір», Київ 1918; «На грані», Київ 1919.—Символізм Дм. Загула виявляється в збірці «На грані... Поезії про «потусторонній світ», про «фантомність» людської творчости, про безбарвність і мертвість цього світу...

Дудар Д., народ. 1890 р.; його вірші: «Далекий принц дівочих мрій», «Осяйний обрій криють гори»...

Неореалісти-естети (пушкиніянці):

Рильський Максим, народ. 1894 р.,—співець спокою в поезіях: «Червоне вино», «Сьогодні був у мене Сатана», «Як Одисей»... Збірки творів: «На білих островах», 1911; «Під осінніми зорями», 1919.

Кобилянський Володимир (1895—1919); збірка його поезій «Мій дар», 1920.—Глибокий спокійний сум; «осіння краса» в поезіях: «В моїй душі», «Осіннє золото», «Так смутно»...

Слісаренко Олекса, народ. 1891 р.; його збірка «На березі Касталь-ському», 1919...Творче блукання поета й не цілковита з'ясованість його фізіо-номії.. Вірші: «Черничка», «Посуха», «Кожну риму»...

Филипович Павло (Зорев), народ. 1891 р.; його поезії: «Сонет», «Тіні людей», «Осінь»...

Терещенко Микола; його «Печаль і ніжність»...

Футуристи:

Семенко Михайло, народ. 1893 р.—корифей футуристів... Продукція творчости Семенкової: «Prélude», 1913; «Дерзання», 1914; «Кверофутуризм», 1914; «П'єро задається», 1917; «П'эро кохає», 1918; «П'єро мертвопетлює», 1919; «Blok-notes», 1919; «Проміння погроз», 1912.

Ярошенко Володимир народ. 1896 р.; його спорідненість із Семен-ком; збірки: «Світотінь», 1918; «Луни», 1919 р.

Шкурупій Г.—надійна, свіжа сила; кандидат на корифея; корек-тує своєю творчістю попередніх футуристів... Твори Шкурупієви й рецен-зійні натяки на їхню вчасність і влучність див., напр., в «Гроно», «Проле-тарській Освіті» (Київ), «Шляхах мистецтва» (Харків)...

Шпол Юл., подібно до Шкурупія, має також коректив ное значін-ня в розвитку футуризму...

Пролетарське письменство:

Михайличенко Гнат (Ігнатій Михайлич); з походження—се-лянин; народ. 27 вересня 1892 року в м. Миропіллі на Курщині; передчасно загинув в останні дні білогвардійсько-добровольчого терору в Києві, 21 листопада 1919 року... Представник пролетарської прози; його беле-тристичні твори друковано в збірнику «Червоний вінок» (Одес), журналах «Музагет» і «Мистецтво» (Київ), «Шляхи Мистецтва» (Харків)... Ліричні мініятюри Михайличенкови й його «Блакитний роман»...

Чумак Василь—селянин; народ. 1900 року в м. Ічні, Борзен-ського повіту на Чернигівщині; подібно до Михайличенка, він є жертва денікинсько-врангелівського терору в Києві; двадцятилітнього Чумака роз-стріляно 21 листопада 1919 року... З Чумаком пролетарська поезія загу-била безперечно коштовний і ріжнобарвний великої ваги талант... Ху-дожньо-примхлива лірика цікл соціяльного у Чумака... Ледве помітний нахил його до футуристичности... Поезії: «Сьогодні ходив», «Вимережить пісню», «Ой, там у полі», «Риємо, риємо», «Червоний заспів»... Чумакови твори друковано в «Мистецтві», «Червоному вінку»; єсть окреме видання його поезій (біля 40) з назвою «Заспів. Поезії. 1919». Київ, 1920; збірни-чок поділено на рубрики: «З ранкових настроїв», «Мрійновтома», «Осіннє» й «Цікл соціяльного»...

Еллан Вас., народ. 1893 р.; використовує иноді прийоми футу-ризму в своїх політичних поезіях, серед яких звертає на себе особливу увагу твір, що став уже майже класичним зразком—«Ударом зрушив

комунар»... Багатство експресії, стисліcть і вага виразу, натуральність почуття й ріжноманітність фарб у творах Еллана... Збірка поезій: «Удари молота і серця», 1920 (?)...

Пилипенко С.—байкаризатор сучасности в щиро селянському дусі; його «чверть копи байок» у збірничку «Байківниця». Харків, 1922... На зразок—байки: «Пиво», «Свинота», «Нарада раків», «Воли»...

Хвильовий М.; його віршовані й прозові твори в «Шляхах мистецтва», газеті «Вісти»... Поема «В електричний вік»...

Сосюра В.; поема «Червона зіма» й инше...

Інтенсивне збільшення поетів мійського пролетаріяту й селянського незаможництва; фіксування їхньої творчости в харківських і київських журналах, альманахах, збірниках та газетах; особливе значіння харківських «Шляхів мистецтва» й «Плуга» в справі організації й гармонійного сполучення поетів міста з поетами села; повільна асиміляція поетів «революційної інтелігенції» (В. Поліщук, М. Йогансен й инші) з поетами колишніх «низів» і виховання їх в оточенню «серпа і молота»...

Ідеологізація й коректування пролетарської творчости в рецензіях і статтях В. Коряка, Ів. Кулика, В. Гадзінського (див., напр, ч. ч. «Шляхів мистецтва», «Пролетарської Освіти»...)

Підручники

загального характеру для ознайомлення з історією українського письменства.

1. Барвінський О.—Огляд історії українсько-руської літератури. Львів, 1910. Шкільний підручник.
2. Грінченко Б.—«Малорусская литература» в т. 12 «Большой Энциклопедии».
3. Грунський Н.—Хрестоматия новой украинской литературы Київ, 1919.
4. Грушевський О.—З сучасної української літератури. Начерки й характеристики. ч. І. Українські повістярі другої половини XIX ст. Київ, 1918.
5. Дорошкевич О.—Українська література в школі (спроба методики). Київ, 1921.
6. Дорошкевич О. і Білецький Л.—Хрестоматія по історії української літератури. Стародавній період (XI—XIII століття). Том І, кн. 1. Київ, 1918.
7. Дорошкевич Ол.—20-40-ві роки в українській літературі. Київ, 1922.
8. Єфремов С.—«Новая украинская литература» у збірнику «Отечество». Петроград, 1916.
9. Єфремов С.—Коротка історія українського письменства. Київ, 1918.
10. Єфремов С.—Історія українського письменства.—Три київських видання, останнє—1917 р.—Найбільший з елементарних підручників; має передмову, XIV розділів з бібліографією до кожного й покажчик імен; сторінок II+460+XVI.
11. Лепкий Б.—Начерк історії української літератури. І випуск—до часів татарського лихоліття; II випуск—до часів Котляревського. Коломія, 1909.
12. Огоновський О.—«Історія литературы руської», 4 частині в 6-ох випусках. Львів, 1887—1894.—Історія Огоновського дає силу історично-літературного й біографичного матеріялу, особливо про письменників XIX століття.
13. Перетц В.—«Старинная украинская литература» у збірнику «Отечество», Петроград, 1916.

14. Петров Н.—«Очерки истории украинской литературы XVII и XVIII в. в.» Киев, 1911.

15. Петров Н.—«Очерки истории украинской литературы XIX ст.» Киев, 1884.

16. Сумцов М.—Хрестоматія по українському письменству. Народня словесність. Письменство XI—XVIII в. в.—Три харківських видання; останнє—1922 р.

17. Франко І в.—«Южно-русская литература» в т. 81 «Энцикло-. педического словаря» Брокгауза і Ефрона.

18. Франко І в.—Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Львів, 1910.

19. Щепотьєв В.—Розмови про українських письменників. Ч. ч. І й ІІ. Полтава, 1918.

У великій допомозі при елементарному ознайомленню з українським письменством (з окрема—поезією) будуть ще всякі декламатори й збірки («Розвага», «Досвітні огні», «Скалки життя», «Революційні поезії» и инші), а надто:

20, «В і к».—Ювілейний збірник творів українських письменників од Котляревського до 1898 р. з короткими біографіями авторів і оцінками їх.—Київ, 1898; друге видання у Києві, р. 1902; три томи.

21. «Українська муза».—Поетична антологія, ред. Ол. Коваленка. Київ, 1908.

22. «Нова українська поезія». — Збірник. Універсальна бібліотека ч. 7. Уложив М. Зеров. Київ, 1920.—Невеличка книжечка вибраних творів поетів, починаючи з Лесі Українки й до «сьогоднішнього дня», з коротким, але дуже цінним, вступом-оглядом розвитку української поезії останніх років.

Зміст—програм.

I. **Стародавнє письменство** (XI—XIII ст. ст.) . . . . . 3—6
Анексія старого українського письменства; наслідки й причини анексії. Об'єктивний погляд на стародавнє письменство.—*Перші часи українського письменства.* Перекладне письменство й галузі його. Самостійне письменство та його представники.—Літопис.—Стародовня поезія і «Слово про похід Ігорів».

Доба занепаду письменства (XIV—XVI ст. ст.) . 6
Наслідки татарщини.—Українська мова в Литовсько-руській і Молдавській державах.—Західні впливи й переклади.—Друкарство, братства й школи.—Літературні осередки.

II. **Середній період письменства** (кінець XVI—XVIII ст. ст.) . 7—13
Полемичне письменство. Смотрицький Г.—Бронський.—Рогатинець.—Смотрицький М.--Вишенський Іван.--Схоластика й Київська академія.--Наукове письменство: філологія та історія—Сковорода Гр. С.—Початки художньо-народнього письменства. Драматичне письменство. Гаватович. Трохимович. Лащевський. Конiський Г. Довгалевський Митрофан. — Український вертеп.—Віршове письменство. Вірші: шкільні, духовні, сатиричні, історичні, побутові. Лірична поезія: Чураївна Маруся, Мазепа Ів. Ст., Климовський, Семержинський, Дзюбаревич.—Українське письменство XVII—XVIII ст. ст. і московський уряд.

III. **Нове письменство** (XIX й початок XX ст.) . . . . . 14—15
Котляревський Ів. П.—Безпосередні наслідки творчости Котляревського: сатиричні вірші, «котляревщина», драматичні спроби Гоголя В., Тополі, Кухаренка.

Письменство 20—40 р. р. . . . . 15—16
Харківська журналістика.—Слобожансько-полтавські поети: Гулак Артемовський, Боровиковський, Гребінка, Метлинський, Костомарів, Забіла, Петренко, Чужбинський.—Квітка—Основяненко й українська проза.—Початок народнього письменства в Галичині. «Руська трійця» і «Русалка Дністрова», Шашкевич.

Шевченко Т. Гр. 17
Життя, світогляд і творчість Т. Шевченка.

60-ті роки . . . . . 18—20
Загальні обставини.—«Основа».—Наказ Валуєва 1863 р.—Куліш. Марко Вовчок. Стороженко. Свидницький. Мордовець. Ганна Барвінок. Кониський Ол. Щоголів. Руданський. Глібів. Федькович.

70-ті роки . . . . . 21—23
Київський гурток.—Розвиток мистецтва й популярно-просвітньої літератури.—Лихоліття.—Драгоманів. Старицький. Кропивницький. Тобілевич. Левицький-Нечуй. Мирний. Франко.

80-ті роки . . . . . 23—26
Грінченко. Ковалів. Бордуляк. Кобринська. Маркович Дм. Леся Українка. Дніпрова Чайка. Маковей. Самійленко Вол. Старицька-Черняхівська. Кримський. Грабовський.

90-ті роки . . . . . 26—29
Коцюбинський. Чернявський. Яновська. Григоренко. Левицький Мод. Левенко. Щурат. Лепкий. Вороний. Кобилянська. Яцків. Стефаник.

Початок XX століття . . . . . 29—34
Загальні обставини.—Винниченко. Черкасенко. Васильченко. Тесленко. Олесь. Філянський. Чупринка. Тичина.—Поетичні школи останніх років: символізм (Савченко, Загул, Дудар); неореалізм—естетизм—пушкиніянство (Рильський, Кобилянський, Слісаренко, Филипович, Терещенко); футуризм (Семенко, Ярошенко); пролетарське письменство (Михайличенко Гн., Чумак В., Еллан В., Пилипенко С., Хвильовий М., Сосюра В. й инші).

Підручники . . . . . 35—36

135209
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ВІ 83
№ 1556
8.01.98

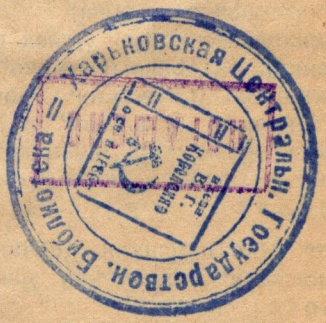
Харьковская Центральная Государственная Библиотека

1-ша РАДЯНСЬКА ХУДОЖНЯ ЛІТОГРАФІЯ, ХАРКІВ

Кф-1
X